

ТАЛАНЧУК І.В.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права
та загально-правових дисциплін,
(ЗВО «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини
«Україна»)
ORCID ID: 0000-0002-9892-8661

КАРМАЗА О.О.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри галузевого права
та загально-правових дисциплін,
(ЗВО «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини
«Україна»)
ORCID ID: 0000-0003-4895-5220

ФЕДОРЕНКО Т.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права
та загальноправових дисциплін,
(ЗВО «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини
«Україна»)
ORCID ID: 0000-0002-3447-9078

УДК 347.9(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.50>

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ
ПРИВАТНОГО І ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В ПРОЦЕСІ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Стаття присвячена комплексному аналізу теоретико-методологічних та прикладних засад взаємодії приватного і публічного права у процесі правового забезпечення формування та розвитку інклюзивного суспільства в Україні. У роботі здійснюється наукове осмислення та подальше удосконалення категоріального апарату, зокрема таких ключових понять, як «взаємодія приватного і публічного права» та «інклюзивне суспільство», з урахуванням сучасних викликів, євроінтеграційних процесів і міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Доведено, що на виконання норм Конституції України, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, держава сформувала системний підхід до забезпечення безбар'єрності. Зокрема, було розроблено та затверджено покрокову методологію дотримання принципів безбар'єрності в Україні до 2030 року. У межах зазначеної методології виокремлено основні види безбар'єрності, а саме: фізичну, інформаційну, цифрову, суспільну та громадянську, освітню й економічну безбар'єрність,

кожна з яких відіграє самостійну роль у забезпеченні рівного доступу осіб з інвалідністю до соціальних благ і можливостей.

Обґрунтовано, що Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року наочно демонструє тісну взаємодію та взаємовплив норм публічного і приватного права у сфері забезпечення інклюзивного суспільства. Публічне право формує нормативно-правові та інституційні рамки для реалізації приватноправових можливостей, що свідчить про їхню нероздільність. Водночас простежується процес конвергенції приватного і публічного права, особливо в умовах євроінтеграції, а також формування балансу між публічними та приватними інтересами.

Зроблено висновок, що взаємодія приватного і публічного права у сфері забезпечення інклюзивного суспільства має динамічний характер і є необхідною умовою ефективного функціонування правової системи, в межах якої публічне право встановлює загальні правила та гарантії, а приватне право наповнює їх реальним змістом, забезпечуючи захист особистих і майнових інтересів осіб з інвалідністю.

Ключові слова: *приватне право, публічне право, інклюзивне суспільство, недискримінація, рівність можливостей, доступність, правове забезпечення інклюзії, баланс приватних і публічних інтересів.*

Talanchuk I. V., Karmaza O. O., Fedorenko T. V. Theoretical, methodological and applied principles of the interaction of private and public law in the process of legal ensurance of an inclusive society in Ukraine

The article is devoted to a comprehensive analysis of the theoretical, methodological and applied principles of the interaction of private and public law in the process of legal support for the formation and development of an inclusive society in Ukraine. The work carries out a scientific understanding and further improvement of the categorical apparatus, in particular such key concepts as “interaction of private and public law” and “inclusive society”, taking into account modern challenges, European integration processes and international standards in the field of human rights.

It is proved that in order to implement the norms of the Constitution of Ukraine, as well as current international treaties, the consent to the binding nature of which was given by the Verkhovna Rada of Ukraine, the state has formed a systematic approach to ensuring barrier-free access. In particular, a step-by-step methodology for observing the principles of barrier-free access in Ukraine until 2030 was developed and approved. Within the framework of the specified methodology, the main types of barrier-freeness are distinguished, namely: physical, informational, digital, social and civil, educational and economic barrier-freeness, each of which plays an independent role in ensuring equal access of persons with disabilities to social benefits and opportunities.

It is substantiated that the National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine by 2030 clearly demonstrates the close interaction and mutual influence of public and private law norms in the field of ensuring an inclusive society. Public law forms the regulatory and institutional framework for the implementation of private law opportunities, which indicates their inseparability. At the same time, the process of convergence of private and public law is traced, especially in the context of European integration, as well as the formation of a balance between public and private interests.

It is concluded that the interaction of private and public law in the field of ensuring an inclusive society is dynamic and is a necessary condition for the effective

functioning of the legal system, within which public law establishes general rules and guarantees, and private law fills them with real content, ensuring the protection of the personal and property interests of persons with disabilities.

Key words: *private law, public law, inclusive society, non-discrimination, equal opportunities, accessibility, legal support for inclusion, balance of private and public interests.*

Постановка проблеми. Філософсько-правовий зміст поняття інклюзія (від англ. inclusion - вклучення, залучення) в широкому розумінні полягає у тому, що всі люди є вільні та рівні в своїх правах, незалежно від наявності чи відсутності проблем та обмежень, які виникли у зв'язку із інвалідністю. Інклюзія є одним із складових елементів поняття «конституційні права та свободи». В Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 зазначено, що конституційні права і свободи є фундаментальною основою існування та розвитку Українського народу, а тому держава зобов'язана створювати ефективні організаційно-правові механізми для їх реалізації. Відсутність таких механізмів нівелює сутність конституційних прав і свобод, оскільки призводить до того, що вони стають декларативними, а це є неприпустимим у правовій державі [1]. Створення належних та ефективних механізмів захисту конституційних прав та свобод в аспекті розвитку та становлення інклюзивного суспільства відбувається шляхом взаємодії приватного та публічного права.

Крім того, відповідно до ст. 5 Конвенції про права осіб з інвалідністю, ратифікованої Законом № 1767-VI від 16.12.2009, держави-учасниці визнають, що всі особи є рівними перед законом і за ним та мають право на рівний захист закону й рівне користування ним без будь-якої дискримінації. Держави-учасниці забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й гарантують особам з інвалідністю рівний та ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якому ґрунті. Для заохочення рівності й усунення дискримінації держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення розумного пристосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема інклюзії, інклюзивного суспільства, взаємодії приватного та публічного права є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема, В. І. Бобрика, А.Г. Бірюкової, В. В. Валах, І.В.Голубович, Н. В. Дараганової, Б. М. Дроніва, О. С. Захарової, В. В. Комарова, О.О.Кармази, С. О. Короєда, Р.С. Мохнюка, Ю.М. Найди, Ф. А. Тихомірова, О. І. Харитонової, Є. О. Харитонова та ін.

В юриспруденції зазначається, що незважаючи на те, що з другої половини ХХ ст. у багатьох країнах світу відбувається впровадження нової концепції політики стосовно «інвалідності», яка спрямована на забезпечення повного дотримання прав людини на рівній основі та участі людей з інвалідністю у житті суспільства ця проблема немає свого остаточного розвитку у сфері соціальної політики багатьох держав і негативно впливає на умови життя великої кількості людей з вадами фізичного та психічного розвитку [2].

Н.В. Дараганова доводить, що публічне та приватне право є дві сторони однієї медалі, які існують у нерозривній єдності та взаємозалежності і яскравий приклад цьому є сфера охорони праці, де правове регулювання має як приватний, так і публічний характер [3].

Також цікавим в контексті порушеної тематики є висновок про те, що на сучасному етапі формування інклюзивного суспільства та побудови безбар'єрного простору в Україні передбачає не тільки облаштування доступної інфраструктури (зокрема, соціальної) для різних категорій осіб, але й дотримання органами влади принципів адресності, безбар'єрності при наданні публічних (зокрема, адміністративних, соціальних) послуг населенню [4].

Метою статті є науково-практичний аналіз теоретико-методологічних та прикладних засад взаємодії приватного і публічного права в процесі правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Тема інклюзії в приватному та публічному праві України зумовлена не тільки загальними підставами комплексного дослідження цієї теми для розвитку юриспруденції в Україні, але й збільшенням кількості людей в Україні, які «відчули» наслідки воєнних дій (агресії) росії на території України та набули статусу «осіб з інвалідністю» чи «осіб з інвалідністю внаслідок війни».

Україна ратифікувала Конвенцію про права осіб з інвалідністю Законом № 1767-VI від 16.12.2009, відповідно до якої до осіб з інвалідністю належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Згідно із ст. 4 цієї Конвенції держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. Із цією метою держави-учасниці зобов'язуються: а) вживати всіх належних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, що визнаються в цій Конвенції; б) вживати всіх належних заходів, зокрема законодавчих, для зміни чи скасування існуючих законів, постанов, звичаїв та практик, які є дискримінаційними стосовно осіб з інвалідністю; в) ураховувати осіб з інвалідністю в усіх стратегіях і програмах захисту і заохочення прав людини; г) утримуватися від будь-яких дій або методів, які не узгоджуються із цією Конвенцією, і забезпечувати, щоб державні органи та установи діяли відповідно до цієї Конвенції; е) уживати всіх належних заходів для усунення дискримінації за ознакою інвалідності з боку будь-якої особи, організації або приватного підприємства; ф) проводити або заохочувати дослідну та конструкторську розробку товарів, послуг, устаткування та об'єктів універсального дизайну (який визначено в статті 2 цієї Конвенції), пристосування яких до конкретних потреб особи з інвалідністю вимагало б якомога меншої адаптації й мінімальних витрат, сприяти наявності й використанню їх, а також просувати ідею універсального дизайну під час вироблення стандартів і керівних орієнтирів; г) проводити або заохочувати дослідну та конструкторську розробку, а також сприяти наявності й використанню нових технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, засобів, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжних технологій, підходящих для осіб з інвалідністю, приділяючи першочергову увагу недорогим технологіям; ж) надавати особам з інвалідністю доступну інформацію про засоби, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжні технології, зокрема нові технології, а також інші форми допомоги, допоміжні послуги та об'єкти; з) заохочувати викладання спеціалістам і персоналу, що працюють з особами з інвалідністю, прав, які визнаються в цій Конвенції, щоб удосконалювати надання гарантованих цими правами допомоги та послуг [5].

З метою створення безбар'єрного простору в різних аспектах життя людини, рівних можливостей для всіх суспільних груп населення для самореалізації, здобуття освіти, працевлаштування, розвитку здібностей та потенціалу, забезпечення системного та комплексного підходу щодо реалізації принципів соціальної, економічної, політичної, цифрової та фізичної безбар'єрності, підтримуючи ініціативу громадськості, було видано Указ Президента України №533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» [6].

Відповідно до цього Указу Кабінет Міністрів України розробив та схвалив Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні, спрямовану на поширення практик інклюзії, недискримінації, упровадження принципів доступності та універсального дизайну для забезпечення рівних можливостей для всіх суспільних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, літніх людей, молоді, жінок, а також батьків малолітніх дітей та дітей з інвалідністю.

У результаті реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні: безбар'єрність стане наскрізним принципом державної політики та включатиметься до всіх довгострокових рішень та програм на національному та місцевому рівні; кошти державного та місцевих бюджетів спрямовуватимуться на придбання товарів, робіт та послуг, що відповідають принципам безбар'єрності; буде отримано актуальну інформацію про стан доступності будівель, інфраструктури, транспорту, інформації, електронних

публічних послуг для планування програм та інвестицій в створення безперешкодного середовища; будуть затверджені та запроваджуватимуться стандарти доступу до товарів та послуг, що пропонуються приватним сектором [7].

На виконання Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні було прийнято ряд законодавчих актів Уряду, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення перепланування, ремонтних робіт, дообладнання приміщень з метою приведення їх у стан, придатний для осіб з інвалідністю» від 8 жовтня 2025 р. № 1308, Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання створення безбар'єрних маршрутів у населених пунктах» від 20 серпня 2025 р. № 1007, Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» від 4 червня 2025 р. № 546-р та інші.

Крім того Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні окреслює шляхи вирішення проблем на законодавчому рівні у різних сферах. Відтак і в цій частині з метою удосконалення нормативно-правової бази з питань, що стосуються безбар'єрності, зокрема у сферах фізичного середовища, цифрових технологій, доступу до послуг, освіти, праці, охорони здоров'я, культури та комунікацій, узгодження нормативної бази з міжнародними стандартами та зобов'язаннями України, зокрема Конвенцією про права осіб з інвалідністю, ратифікованою Законом України від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI, Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань удосконалення законодавства у сфері створення безбар'єрного простору» від 10 вересня 2025 р. № 1126 утворено робочу групу з питань удосконалення законодавства у сфері створення безбар'єрного простору.

Тобто, держава в межах, в спосіб та відповідно до норм Конституції України, чинних міжнародних договорів України створює належні та ефективні механізми захисту конституційних прав та свобод в аспекті розвитку та становлення інклюзивного суспільства шляхом взаємодії приватного та публічного права: від безперешкодного доступу до громадських та житлових будівель до працевлаштування чи культурного життя тощо.

Тема захисту прав осіб з інвалідністю не є новою й для судової системи. Так, наприклад, мова йде про Постанову Київського апеляційного суду від 25 лютого 2021 року у справі № 752/18796/18.

В юриспруденції слушно вказується на те, що в Україні інклюзія розглядається не тільки як забезпечення доступності для осіб з інвалідністю, але і враховуються потреби осіб, які мають певні обмеження, розширюючи їхнє коло. Такий сучасний підхід мобілізує громадянське суспільство і спонукає до використання чинника культуротворення для розв'язання нагальних проблем [8].

Ми погоджуємося із О.М. Діковою-Фаворською, яка доводить, що інклюзія забезпечує повноцінну соціалізацію та створює платформу для самореалізації через активне включення у соціальні процеси [9].

Бирко Н.М. переконливо вказує на те, що безбар'єрність сьогодні – це нова суспільна норма в Україні, адже це про доступність, толерантність, рівність та взаєморозуміння [10].

Дійсно, такий висновок слідує із положень Національної стратегії безбар'єрності до 2030 року, схваленої Кабінетом Міністрів України, та в якій під терміном «безбар'єрність» розуміється загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності, та виділяється:

1) фізична безбар'єрність, візія якої полягає у тому, що усі об'єкти фізичного оточення повинні бути доступними для всіх суспільних груп незалежно, зокрема, від віку, статі, стану здоров'я, віросповідання, майнового стану, місця проживання;

2) інформаційна безбар'єрність, візія якої полягає у тому, що люди незалежно від функціональних порушень чи комунікативної здатності мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням асистивних технологій;

3) цифрова безбар'єрність, візія якої полягає у тому, що усі суспільні групи мають доступ до швидкісного Інтернету, публічних послуг та публічної цифрової інформації;

4) суспільна та громадянська безбар'єрність, візія якої полягає у тому, що забезпечено рівні можливості участі всіх людей, їх об'єднань та окремих суспільних груп у житті територіальних громад та держави, рівний доступ до суспільно-політичного та культурного життя, сприятливе середовище для фізичного розвитку та самореалізації, а також інклюзивне середовище як передумова для участі у всіх формах суспільного життя та громадської активності;

5) освітня безбар'єрність, візія якої полягає у тому, що створено рівні можливості та умови для відкритого доступу та інклюзивного підходу до освіти, а також можливості для освіти протягом життя, здобуття іншої професії, підвищення кваліфікації та опанування додаткових компетентностей;

6) економічна безбар'єрність, візія якої полягає у тому, що всі громадяни незалежно від віку, статі, сімейного стану чи стану здоров'я мають умови та можливості для працевлаштування, отримання фінансових та інших ресурсів для заняття підприємницькою діяльністю чи самозайнятості [11].

Отже, візія кожного з видів безбар'єрності забезпечується нормами публічного та приватного права. Так, наприклад, створення належних умов для ведення підприємницької діяльності особами з інвалідності (економічна безбар'єрність) відбувається у площині приватного права шляхом внесення змін до чинного законодавства та удосконалення існуючих норм законодавства; реалізація освітньої безбар'єрності шляхом розроблення державних програм розвитку дистанційної освіти, відповідності інфраструктури поточним потребам щодо надання освітніх послуг дистанційно, врахування інтерактивності, інклюзивності і доступності цифрового контенту, перебуває у площині публічного права.

Слід також констатувати і те, що, як доводиться в Національній стратегії безбар'єрності до 2030 року, територіальні громади залишаються недостатньо залученими до здійснення заходів з розбудови безбар'єрного простору у різних сферах. Це пов'язано як з відсутністю інституційної спроможності, обмеженнями для середньо- та довгострокового планування, недостатністю або відсутністю знань, навичок та розуміння потреб різних суспільних груп, зокрема осіб з інвалідністю, так і загальною нестачею ресурсів, відсутністю цільових програм та проектів. Це питання вкрай актуальне з урахуванням потреби інклюзивного та сталого відновлення країни у післявоєнний період. Відтак вирішення цих та інших проблем у групі суспільної та громадянської безбар'єрності відбувається в публічному праві шляхом розроблення, прийняття та дотримання норм публічного права.

На розробку норм публічного права вказується в Національній стратегії безбар'єрності до 2030 року, зокрема в частині того, що цифрові публічні сервіси (веб-сайти, додатки, електронні публічні послуги) не в повній мірі адаптовані для всіх груп населення, а тому потребують приведення у відповідність з вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 21 липня 2023 р. № 757 “Деякі питання доступності інформаційно-комунікаційних систем та документів в електронній формі” (йдеться про цифрову безбар'єрність). Разом з тим підвищення рівня цифрової грамотності населення відбувається як в приватній, так і в публічно-правовій площині.

Про розробку та прийняття норм приватного та публічного йдеться також в Національній стратегії безбар'єрності до 2030 року, оскільки передбачається забезпечити інформаційну безбар'єрність в державі завдяки: підвищенню доступності публічної інформації; покращенню доступу до інформації під час судового та виборчого процесу, під час оповіщення і евакуації осіб старшого віку і осіб з інвалідністю, батьків дітей, які повернулися з депортації, батьків і дітей на територіях можливих бойових дій і деокупованих територіях, зокрема доступу до інформації про мінну небезпеку і правила поведінки; впровадженню національних стандартів доступності для аудіовізуальних та друкованих медіа; зростанню частки доступного культурного, спортивного та іншого аудіовізуального та друкованого медіа-контенту; зростанню частки заходів у сферах культури, фізичної культури та спорту,

для яких забезпечується титрування, переклад на жестову мову та/або аудіодискрипція (тифлокоментування); збільшенню кількості фахівців, які здатні створювати контент у різних форматах.

Фізична безбар'єрність також передбачає розробку та прийняття норм публічного та приватного права, оскільки в Національній стратегії безбар'єрності до 2030 року визначено ряд проблем та шляхи їх вирішення. Так, наприклад, зазначено, що на сьогодні переважна більшість наявних об'єктів фізичного оточення не є адаптованими для переміщення та користування ними особами з інвалідністю та іншими маломобільними групами населення, а нові об'єкти, що створюються, не завжди відповідають вимогам до фізичної безбар'єрності. Переважна частина громадського транспорту (автобуси, тролейбуси, трамваї), а також транспорт міжміського, міжнародного автомобільного, авіаційного, залізничного, морського та річкового сполучення є застарілим та недоступним, що унеможливує перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (відсутні пандуси, облаштовані місця для осіб з інвалідністю, вказівники, звукові сигнали, титрована інформація тощо). Ключовими причинами цієї проблеми є недосконалість відповідних нормативно-правових актів, відсутність ефективної системи моніторингу та контролю, включаючи контроль, зокрема, з боку громадськості, відсутність механізмів стимулювання власників об'єктів фізичного оточення покращувати їх доступність, відсутність відповідних знань та навичок у фахівців, які залучені на всіх етапах будівництва об'єктів фізичного оточення.

Висновки. Тобто, на виконання норм Конституції України, чинних міжнародних договорів України держава розробила та затвердила покрокову методологію дотримання безбар'єрності в Україні до 2030 року та виділила такі види безбар'єрності в Україні: 1) фізична безбар'єрність; 2) інформаційна безбар'єрність; 3) цифрова безбар'єрність; 4) суспільна та громадянська безбар'єрність; 5) освітня безбар'єрність; 6) економічна безбар'єрність.

Національна стратегія безбар'єрності в Україні до 2030 року чітко показує взаємодію та взаємовплив норм публічного та приватного права щодо забезпечення інклюзивного суспільства, оскільки: публічне право створює фундамент для реалізації приватного права (прослідковується нероздільність приватного і публічного права); відбувається конвергенція – їх зближення, особливо в умовах євроінтеграції та дотримання принципів безбар'єрності в Україні; створюється баланс – публічно-правове регулювання відносин, досліджених в цій статті, забезпечує оптимальне співвідношення публічних та приватних інтересів тощо. Тож взаємодія між приватним і публічним правом у сфері інклюзивного суспільства є динамічною та необхідною для функціонування правової системи, де публічне забезпечує рамки, а приватне наповнює їх змістом, захищаючи особисті інтереси осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел:

1. Права, свободи і обов'язки людини і громадянина. Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4-prava-svobody-i-obovyazky-lyudyny-i-gromadyanyna>.
2. Голубович І.В., Тихомірова Ф.А. Від інклюзивного міста – до інклюзивного суспільства. URL: <https://onmedu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/06/GolubovichTihomirova.pdf>.
3. Дараганова Н.В. Головні критерії розмежування права на приватне та публічне. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 1. С. 10-14.
4. Назарян А. Сучасний етап формування інклюзивного суспільства та побудови безбар'єрного простору в Україні. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2025. № 11. 90-99.
5. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Закон № 1767-VI від 16.12.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.
6. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні. Указ Президента України №533/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>.

7. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>.

8. Мохнюк Р.С. Інклюзія як один з напрямків стратегії розвитку громадянського суспільства: чинник культуротворчості. Питання культурології, 2022. № 39. С. 182-193.

9. Дікова-Фаворська О.М. Інклюзивне суспільство – від мрії до втілення. Інклюзія в Україні в умовах війни: виклики та перспективи: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 травня 2025 року). Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2025. 145 с.

10. Бирко Н.М. Безбар'єрність – нова суспільна норма в Україні. Інклюзія в Україні в умовах війни: виклики та перспективи: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 травня 2025 року). Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2025. 145 с.

11. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

